

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2010. gada 9. martā

lietā Nr. 2009-69-03

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins un Viktors Skudra,

pēc Valtera Raumaņa un Mārtiņa Ēča konstitucionālajām sūdzībām,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2010. gada 9. februārī tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr.1022 „Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām” 1. pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 111. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. 2006. gada 19. decembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr. 1022 „Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām” (turpmāk – Noteikumi), kas stājās spēkā 2006. gada 23. decembrī. Noteikumu 1. pielikumā ir noteiktas ieslodzīto dienas uztura normas. Noteikumi paredzēja atšķirīgas dienas uztura normas darbā iesaistītiem

un darbā neiesaistītiem ieslodzītajiem, kā arī nepilngadīgiem un slimiem ieslodzītajiem.

Ministru kabinets 2009. gada 30. jūnijā Noteikumos izdarīja grozījumus, kas stājās spēkā 2009. gada 10. jūlijā. Ar šiem grozījumiem Noteikumu 1. pielikums tika izteikts jaunā redakcijā. Šobrīd Noteikumi paredz trīs veidu dienas uztura normas – dienas uztura pamatnormu (Nr.1), dienas uztura normu nepilngadīgiem ieslodzītajiem (Nr.2) un dienas uztura normu slimiem ieslodzītajiem (Nr.3).

Nr. p.k.	Produkts	Uztura norma		
		Nr.1	Nr.2	Nr.3
		bruto daudzums (gramos)		
1.	Maize no skrotētiem rudzu un kviešu miltiem	200	200	200
2.	Maize no 2.šķiras kviešu miltiem	150	200	200
3.	Kviešu milti (2.šķira)	10	10	10
4.	Putraimi (kopā)	90	90	70
5.	Makaronu izstrādājumi	30	30	30
6.	Gaļa	80	100	100
7.	Zivis (svaigas, saldētas un sālītas, bez galvām)	80	80	100
8.	Kausēti dzīvnieku tauki	15	10	15
9.	Augu eļļa	15	15	15
10.	Sviests	–	20	20
11.	Piens	–	200	100
12.	Olas (gab.)	0,25	1	0,5
13.	Cukurs	20	30	30
14.	Tēja (dabīgā)	1	1	1
15.	Sāls	10	10	10
16.	Tomātu pasta	3	3	3
17.	Ciete	–	1	1
18.	Kartupeļi	500	400	400
19.	Dārzeni	300	300	400
20.	Žāvēti augļi	–	15	15
21.	Garšvielas	0,3	0,3	0,3
22.	Sausais piens	20	40	40

Ar 2009. gada 30. jūnija grozījumiem dienas uztura pamatnorma ir samazināta salīdzinājumā ar agrāko dienas uztura normu gan darbā iesaistītiem, gan darbā neiesaistītiem ieslodzītajiem. Samazināta ir maizes, putrainu, makaronu, zivju, kausētu dzīvnieku tauku, augu eļļas, olu, kartupeļu un sausā piena deva.

2. Konstitucionālo sūdzību iesniedzēji Valters Raumanis un Mārtiņš Ēcis (turpmāk – Pieteikumu iesniedzēji) uzskata, ka Noteikumu 1. pielikums neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 111. pantam.

Pieņemot Satversmes 111. pantu, valsts esot apņēmusies aizsargāt cilvēku veselību, savukārt viena no cilvēka veselības aizsardzības neatņemamām sastāvdaļām esot pilnvērtīga pārtika. Personai nepieciešamais enerģijas un uzturvielu daudzums esot noteikts Labklājības ministrijas apstiprinātajā dokumentā „Ieteicamās enerģijas un uzturvielu devas Latvijas iedzīvotājiem” (turpmāk – „Ieteicamās uztura devas”).

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, līdz 2009. gada 30. jūnija grozījumu izdarīšanai Noteikumu 1. pielikumā paredzētās ieslodzīto dienas uztura normas atbilda „Ieteicamajām uztura devām”. Tā kā ar minētajiem grozījumiem dienas uztura norma esot būtiski samazināta, tā šobrīd minētajam dokumentam vairs neatbilstot. Uztura nepietiekamība varot apdraudēt Pieteikumu iesniedzēju veselību, jo viņi vairs nesaņemot cilvēka organismam nepieciešamo minimālo pārtikas daudzumu. Tas, ka pirms grozījumu izdarīšanas dienas uztura normas nodrošinājušas uzturvielu un enerģijas daudzumu vienīgi minimālā pieļaujamā līmenī, citastarp izrietot no Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2008-02-01.

Pieteikumu iesniedzēji atsaucas arī uz Satversmes tiesas lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2005-15-03. Šajā lietā Satversmes tiesa tiesvedību esot izbeigusi tādēļ, ka Ministru kabinets pieņēmis grozījumus, ar kuriem ieslodzīto dienas uztura normā iekļauti 60 gramu sausā piena. Šobrīd dienas uztura pamatnorma paredzot vairs tikai 20 gramus sausā piena dienā.

Pieteikumu iesniedzēji uzsver, ka ieslodzītie atrodas pilnā valsts apgādībā. Turklāt ne visiem ieslodzītajiem tiek nodrošināts darbs, kas tiem ļautu

iegādāties papildu pārtiku par saviem līdzekļiem. Līdz ar to uztura normām vajagot būt tādām, lai papildu ēdināšana nebūtu nepieciešama.

Tāpat Pieteikumu iesniedzēji pauž uzskatu, ka uztura normām vajagot būt diferencētām atkarībā no ieslodzīto vecuma un veselības stāvokļa. Esot jāņem vērā arī tas, ka vairāk enerģijas patērē strādājošie ieslodzītie. Noteikumu 1. pielikumā noteiktā dienas uztura pamatnorma nenodrošinot nepieciešamo enerģijas un uzturvielu daudzumu pat nestrādājošiem ieslodzītajiem, bet vēl lielāka šī neatbilstība esot attiecībā uz strādājošiem ieslodzītajiem.

Pieteikumu iesniedzēji atzīst, ka 2009. gada 30. jūnija grozījumu mērķis bijis taupīt valsts budžeta līdzekļus ekonomiskās krīzes apstākļos. Tomēr Eiropas Padomes rekomendācijas Rec(2006)2 „Eiropas cietumu noteikumi” 4. pants liedzot līdzekļu trūkumu izmantot par attaisnojumu cilvēktiesību pārkāpumiem.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka „Ieteicamās uztura devas” esot noteiktas, par pamatu ņemot vidējos Latvijas iedzīvotāju auguma un svara rādītājus. Tās neesot pietiekamas, lai apmierinātu Pieteikumu iesniedzēju individuālās vajadzības, kas atbilst viņu augumam, svaram un ikdienas fiziskajai aktivitātei.

Pieteikumu iesniedzēji apšaubā Ministru kabineta apgalvojumu, ka līdz 2009. gada 30. jūnija grozījumu izdarīšanai ieslodzījuma vietās veidojies maizes pārpalikums.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabinets – uzskata, ka Noteikumu 1. pielikums atbilst Satversmes 111. pantam.

Ministru kabinets norāda, ka viens no Noteikumu grozīšanas iemesliem esot bijis fakts, ka liels daudzums ieslodzīto uzturam iepirkto produktu, tajā skaitā maize, neesot pilnībā patērēts ieslodzīto uzturā, turklāt dienas maizes deva esot bijusi nesamērīgi liela attiecībā pret pārējo uztura apjomu. Notiesātajiem noteiktās uztura normas esot pārskatītas tā, lai daudzuma un kvalitātes ziņā tās atbilstu normālas organisma dzīvības funkciju norises nodrošināšanai un tiktu diferencētas atkarībā no notiesāto vecuma, veselības stāvokļa un fizioloģiskajām īpašībām. Ieslodzītie atrodies pilnīgā valsts apgādībā un trīs reizes dienā saņemot siltu ēdienu, kas saturot nepieciešamo proteīnu, taukskābju,

minerālu un vitamīnu daudzumu un nodrošinot normālu organisma dzīvības funkciju norisi.

Pirms Noteikumu pieņemšanas ieslodzīto dienas uztura normas esot bijušas noteiktas Ministru kabineta 2002. gada 9. aprīļa noteikumos Nr.155 „Noteikumi par notiesāto uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām”. Šajos noteikumos ietvertās dienas uztura normas neesot būtiski atšķirušās no pašlaik noteiktajām. Satversmes tiesa 2005. gada 25. oktobra lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2005-15-03 jau esot konstatējusi, ka Ministru kabineta noteikumi Nr. 155 nodrošina pietiekamu uzturu ieslodzītajiem, tāpēc šajā lietā apstrīdētās normas pēc būtības jau reiz esot vērtētas Satversmes tiesā.

Valsts pienākums atbilstoši Satversmes 111. pantam esot nodrošināt iedzīvotājiem veselības aprūpi, kā arī pienācīgu uzturu valsts ekonomiskajām iespējām atbilstošā līmenī. 2009. gada 30. jūnija grozījumu mērķis esot panākt līdzsvaru starp ieslodzījumā esošo personu interesēm saņemt noteikta līmeņa uzturu un visas sabiedrības interesēm ieslodzīto uzturēšanai izlietot adekvātu resursu apjomu. Tādējādi Noteikumos izdarīto grozījumu legītimais mērķis esot gan valsts pamatbudžeta interešu, gan arī citu personu tiesību aizsardzība. Samazinot Ieslodzījuma vietu pārvaldes finansējumu, rūpīgi esot izvērtēti visi izdevumi, lai sociālā joma, tostarp ieslodzīto ēdināšana, nebūtu galvenā joma, kurā tiek rasts ietaupījums.

Papildus minētajam Ministru kabinets norāda, ka ieslodzītie brīvības atņemšanas iestādes veikalā varot iegādāties dažādus pārtikas produktus. Līdz ar to Noteikumos paredzētās dienas uztura normas, ko valsts ik dienu nodrošinot visiem ieslodzītajiem, varot tikt papildinātas arī ar citiem pārtikas produktiem, kurus ieslodzītie iegādājas paši. Ieslodzītajiem esot iespēja saņemt arī naudas pārvedumus. Tādējādi viņiem tiek nodrošināta iespēja izmantot tiesības pašiem uzturēt savu veselību iespējami augstākā līmenī.

Atbildot uz Satversmes tiesas uzdotajiem jautājumiem, Ministru kabinets norāda, ka Noteikumu 1. pielikumā ietvertās dienas uztura normas paredzot pilnvērtīgu uzturu, tādēļ dienas maizes devas samazinājumu neesot bijis nepieciešams kompensēt ar citiem pārtikas produktiem. Līdz 2009. gada 30. jūnija grozījumu izdarīšanai ieslodzīto dienas uztura normas esot

pārsniegušas „Ieteicamajās uztura devās” noteiktās prasības. „Ieteicamās uztura devas” nosakot, ka pieaugušiem vīriešiem dienā jāuzņem 2400 kilokalorijas, bet līdz grozījumu izdarīšanai dienas uztura norma darbā neiesaistītiem ieslodzītajiem esot nodrošinājusi 2868 kilokalorijas un darbā iesaistītiem ieslodzītajiem – 2966 kilokalorijas. Šobrīd Noteikumu 1. pielikumā ietvertā dienas uztura pamatnorma nodrošinot 2374 kilokalorijas, kas arī atbilstot „Ieteicamajās uztura devās” noteiktajām prasībām.

Darbā iesaistītiem un darbā neiesaistītiem ieslodzītajiem tiek nodrošināta vienāda dienas uztura norma, kas noteikta atbilstoši „Ieteicamajām uztura devām”. Tā kā dienas uztura pamatnorma ietverot pieaugušajiem nepieciešamo enerģiju un uzturvielas, tā nodrošinot pilnvērtīgu uzturu arī tiem ieslodzītajiem, kuri ir iesaistīti darbā.

Ministru kabinets atzīst, ka ieslodzītie atrodas pilnā valsts apgādībā un valstij jāuzņemas atbildība par viņu pilnīgu nodrošināšanu. Tādējādi ieslodzīto apgādāšana ar uzturu nedrīkstot būt balstīta uz viņu iespējām nepieciešamo pārtiku nopirkt par darba vietā nopelnīto vai brīvībā esošo personu pārskaitītiem finanšu līdzekļiem. Ieslodzīto personu sociālā nodrošinājuma minimālais līmenis šajā gadījumā esot tāds dienas uztura normu apmērs, kas nodrošina veselības saglabāšanai nepieciešamo enerģijas un uzturvielu daudzumu.

4. Pieaicinātā persona – Veselības ministrija – informē, ka, vērtējot dienas uztura pamatnormas atbilstību „Ieteicamajām uztura devām”, esot aprēķināts, ka ieslodzītie dienā saņem ēdienu, kura enerģētiskā vērtība ir 2319,21 kilokalorijas. Dienā tiek uzņemti 87,46 gramu olbaltumvielu, kas dodot 15 procentus no kopējās ar pārtiku uzņemtās enerģijas jeb E% (norma ap 10–15 E%), 59,12 gramu tauku jeb 23 E% (norma ap 25–30 E%) un 356,18 gramu ogļhidrātu jeb 62 E% (norma ap 50–60 E%).

Atbilstoši normai vai vairāk par to tiek uzņemtas balastvielas – 51,23 gramu (norma ap 35 g), nātrijs – 5109 miligramu (norma ap 3300 mg), kālijs – 4638 miligramu (norma ap 4000 mg), dzelzs – 20 miligramu (norma ap 10 mg), fosfors – 1603 miligramu (norma ap 1000 mg), selēns – 36 mikrogramu

(norma ap 60 µg), E vitamīns – 14 600 mikrogrami (norma ap 12000 µg) un folijskābe – 405 mikrogrami (norma ap 300 µg).

Mazāks par normu esot uzņemtā kalcija daudzums – 521 miligrami (norma ap 1000 mg). To varētu palielināt, ja ēdienkartē iekļautu piena produktus. Nepietiekams esot arī uzņemtā A vitamīna (138 µg no normā noteiktajiem 1000 µg) un C vitamīna (29 mg no normā noteiktajiem 100 mg) daudzums. Tas esot saistīts ar to, ka ieslodzīto ēdienkartē nav iekļauti zaļumi – galvenais C vitamīna avots. Savukārt A vitamīna avots esot sviests, siers, olas, treknās zivis.

Veselības ministrija secina, ka kopumā dienas uztura pamatnorma atbilst „Ieteicamajām uztura devām”. Arī tie ieslodzītie, kuri ir iesaistīti darbā, ar uzturu saņemot pietiekamu enerģijas daudzumu. Rīgas Stradiņa universitātes speciālisti uzskatot, ka atsevišķu uzturvielu daudzumu var palielināt, ēdienkartē iekļaujot, piemēram, piena produktus.

5. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka Satversmes 111. pants ietver ieslodzīto personu tiesības saņemt pilnvērtīgu pārtiku. Tomēr Satversmes 111. pantā noteiktajām personas pamattiesībām varot noteikt ierobežojumus, lai aizsargātu citas Satversmē garantētās vērtības, tostarp citu personu pamattiesības un demokrātisku valsts iekārtu. Šādiem ierobežojumiem jābūt noteiktiem ar likumu vai uz tā pamata un samērīgiem ar šo mērķi.

Tiesībsargs pauž uzskatu, ka pat kritiskos ekonomiskajos apstākļos valsts nav tiesīga atteikties no sociālo tiesību nodrošināšanas tās iedzīvotājiem maksimālo pieejamo resursu ietvaros, ja reiz valsts šīs saistības ir uzņēmusies. Tādējādi valstij esot pienākums garantēt ieslodzītajām personām iespējami pilnvērtīgu uzturu, kas nodrošina normālu dzīvības funkciju norisi, kā arī ieslodzīto veselības saglabāšanu.

Ieslodzīto dienas uztura normu samazināšana pati par sevi varot nebūt pretrunā ar Satversmes 111. pantu, ja vien samazinātās dienas uztura normas ir pietiekamas, lai nodrošinātu ieslodzītajiem pienācīgu dienas uzturvielu apjomu, un nekaitē ieslodzīto veselībai ilgtermiņā. Vērtējot Noteikumu 1. pielikumā

ietvertās dienas uztura normas, uzmanība būtu jāpievērš tam, vai šobrīd brīvības atņemšanas vietās piedāvātais dienas uzturs ir pietiekams, lai nodrošinātu to ieslodzīto fiziskās un veselības vajadzības, kuri negūst papildu ienākumus vai nesaņem finansiālo atbalstu no tuviniekiem un līdz ar to nevar iegādāties pārtikas produktus brīvības atņemšanas vietā (cietuma veikalā).

Tiesībsarga biroja darbinieki regulāri apmeklējot ieslodzījuma vietas. Šajos apmeklējumos esot gūta pārlicība, ka ļoti daudzi ieslodzītie nesaņem regulāru finansiālu atbalstu no saviem tuviniekiem, kā arī nestrādā, un līdz ar to nevar iegādāties papildu pārtiku. Pēdējā laikā Tiesībsarga birojā esot saņemtas vairākas sūdzības, kurās ieslodzītie pauž uzskatu, ka pašreiz brīvības atņemšanas vietā pieejamais uztura apjoms nav pietiekams.

Papildus minētajam Tiesībsargs vērš uzmanību arī uz to, ka ilgstošs pilnvērtīga uztura trūkums ieslodzītajiem var ne vien radīt Satversmes 111. pantā garantēto tiesību aizskārumu, bet skart arī Satversmes 95. pantā noteiktās pamattiesības, proti, spīdzināšanas un citādas cietsirdīgas vai cieņu pazemojošas izturēšanās pret cilvēku aizliegumu, kā arī aizliegumu cilvēku pakļaut nežēlīgam vai cieņu pazemojošam sodam.

Tiesībsargs informē, ka Eiropas Padomes Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk – Spīdzināšanas novēršanas komiteja) savu vizīšu laikā brīvības atņemšanas vietās pievēršot lielu uzmanību ieslodzīto ēdiena daudzumam, kvalitātei un dažādībai, kā arī tam, kā šis ēdiens tiek sagatavots un pasniegts. Spīdzināšanas novēršanas komiteja uzsverot, ka brīvības atņemšanas iestādes administrācijai esot jānodrošina ieslodzīto vecumam, veselības stāvoklim, kā arī nodarbinātībai atbilstošs ēdiens. Starp maltītēm nedrīkstot būt pārāk gari intervāli. Neesot pieļaujams tas, ka ieslodzītie cieš no nepietiekamas ēdināšanas izraisītajām sekām.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Cilvēktiesību centrs – pauž uzskatu, ka uzturam ir ļoti iela nozīme organisma dzīvības uzturēšanas procesā, jo tas ir galvenais enerģijas avots. Valstij esot pienākums nodrošināt ieslodzītās personas ar pārtiku, kuras uzturvērtība ir pietiekama veselības un spēka uzturēšanai.

Latvijas Cilvēktiesību centrs atsaucas arī uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 4. maija spriedumu lietā „Kadiķis pret Latviju”, kur citastarp esot atzīts, ka valsts iestāžu pienākums nodrošināt arestētās personas labu veselības stāvokli un vispārēju labklājību ietver pienākumu nodrošināt šai personai pienācīgu pārtiku.

Latvijas Cilvēktiesību centrs pauž uzskatu, ka, aprēķinot uztura normas pirms Noteikumu pieņemšanas, valsts jau bija noteikusi vitāli nepieciešamā uztura apjoma un enerģētiskās vērtības zemāko sliekšni, kas nepieciešams normālas cilvēka organisma funkcionēšanas nodrošināšanai. Ja tiek samazinātas minimālās uzturdevas, kas iepriekš tika noteiktas, balstoties uz kompetentu speciālistu sniegtiem aprēķiniem, tad varot secināt, ka ieslodzītās personas turpmāk nesaņems tādu uzturu, kas no medicīniskā viedokļa varētu tikt uzskatīts par pietiekamu, sabalansētu un normālai cilvēka organisma funkcionēšanai piemērotu.

Secinājumu daļa

7. Lieta Satversmes tiesā ir ierosināta par Noteikumu 1. pielikuma atbilstību Satversmes 111. pantam. Šajā pielikumā ir iekļautas triju veidu dienas uztura normas – dienas uztura pamatnorma, dienas uztura norma nepilngadīgiem ieslodzītajiem un dienas uztura norma slimiem ieslodzītajiem. Lietā esošie materiāli apliecina, ka uz Pieteikumu iesniedzējiem attiecas vienīgi dienas uztura pamatnorma (*sk. lietas materiālu 88. lp.*).

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punktam un 19.² pantam persona konstitucionālo sūdzību par tiesību normu var iesniegt tikai tiktāl, ciktāl šī norma var aizskart attiecīgajai personai Satversmē noteiktās pamattiesības. Arī no konstitucionālajā sūdzībā ietvertā pamatojuma izriet, ka Pieteikumu iesniedzēji apstrīd vienīgi dienas uztura pamatnormas atbilstību Satversmes 111. pantam.

Līdz ar to spriedumā vērtējama tikai dienas uztura pamatnormas (turpmāk arī – apstrīdētā norma) atbilstība Satversmes 111. pantam.

8. Satversmes 111. pants noteic: “Valsts aizsargā cilvēka veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.”

8.1. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka no šīs Satversmes normas neizriet personas tiesības būt veselai vai valsts pienākums nodrošināt ikvienam iespējami augstāko veselības līmeni. Tomēr tiesības uz veselību ietver gan konkrētas *brīvības*, gan konkrētas *tiesības*. *Brīvības* nozīmē, piemēram, to, ka ikviens cilvēks var brīvi kontrolēt savu veselību un ķermeni. Satversmes tiesa norādījusi arī uz personas brīvību veikt pasākumus, ko tā uzskata par nepieciešamiem savas veselības nodrošināšanai. Savukārt *tiesības* ir saistāmas ar valsts pienākumu izveidot atbilstošu veselības aizsardzības sistēmu. Tādējādi tiesībām uz veselību atbilst valsts pienākums gādāt par veselības aprūpes iestāžu, pakalpojumu, aprīkojuma un zāļu esamību un pieejamību, kā arī citiem apstākļiem, kas ietekmē personu iespēju sasniegt visaugstāko veselības līmeni (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 1. punktu, 2004. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2003-15-0106 6. punktu un 2008. gada 29. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-37-03 11.2. punktu*).

No Satversmes 111. panta izriet valsts pienākums *ievērot, aizsargāt un nodrošināt* personas tiesības uz veselību. Pienākums *ievērot* tiesības uz veselību – tas nozīmē, ka valstij ir jāatturas no iejaukšanās personas tiesībās un brīvībās. Tātad jāatturas arī no tādām darbībām, kas ierobežo katras personas iespējas pašai rūpēties par savas veselības aizsardzību. Pienākums *aizsargāt* tiesības uz veselību – tas nozīmē, valstij ir jāaizsargā persona no citu privātpersonu iejaukšanās tās pamattiesību realizācijā. Savukārt pienākums *nodrošināt* tiesības uz veselību – tas nozīmē, ka valstij ir jāveic konkrēti pasākumi pamattiesību īstenošanai (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 1. punktu, 2004. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2003-15-0106 6. punktu un 2008. gada 29. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-37-03 12.1.2. punktu*).

8.2. Visupirms Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai apstrīdētā norma ietilpst Satversmes 111. panta saturā.

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Starptautiskās

cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietvertu pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu un 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu*).

ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 12. pants noteic, ka šā pakta dalībvalstis atzīst katra cilvēka tiesības sasniegt visaugstāko fiziskās un psihiskās veselības līmeni. ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas vispārējā komentārā Nr. 14 “Tiesības uz visaugstāko sasniedzamo veselības līmeni” (turpmāk – Vispārējais komentārs Nr. 14) norādīts, ka tiesības uz veselību ietver ne vien tiesības uz veselības aprūpi, bet arī tiesības uz veselību veicinošiem faktoriem, tādiem kā droša dzeramā ūdens pieejamība, adekvāti sanitārie apstākļi, pienācīgs nodrošinājums ar ēdienu un uzturvielām u.c. Tā, piemēram, viens no valsts pienākumiem, tai īstenojot tiesības uz veselību, ir nodrošināt visiem vienlīdzīgu pieeju veselību veicinošiem faktoriem, tostarp ēdienam ar pietiekamu uzturvērtību. Savukārt viens no pamatpienākumiem, kurš valstij, īstenojot tiesības uz veselību, ir jāpilda un no kura valsts nevar atkāpties, lai arī kāda būtu tās ekonomiskā situācija, ir pienākums nodrošināt ikvienam tāda minimāli nepieciešamā ēdiena pieejamību, kura enerģētiskā vērtība būtu pietiekama, lai pasargātu cilvēku no bada (*sk. Vispārējā komentāra Nr. 14 11., 36. un 43. punktu*).

Arī Satversmes tiesa jau atzinusi, ka veselības aizsardzība ir saistīta ar uzturu (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2003-15-0106 6. punktu*). Līdz ar to no Satversmes 111. pantā noteiktā valsts pienākuma aizsargāt cilvēku veselību atsevišķos gadījumos var izrietēt arī pienākumi attiecībā uz personu nodrošināšanu ar ēdienu un uzturvielām. Viens no tiem ir pienākums nodrošināt uzturu ieslodzītajām personām. Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka Satversmes 111. pants ietver ieslodzīto personu tiesības saņemt pilnvērtīgu pārtiku (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 1. punktu*).

8.3. Tiesības uz veselību pieder pie sociālajām tiesībām. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka šo tiesību nodrošināšanā valsts pienākumu apjoms var būt atkarīgs no tās rīcībā esošajiem resursiem (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 29. septembra sprieduma lietā Nr. 2008-37-03 12.1.2. punktu*). Tāpat sociālo tiesību jomā valstij parasti ir plaša rīcības brīvība izvēlēties, kādā veidā tā ierobežoto resursu ietvaros savas saistības izpildīs. Tomēr šī rīcības brīvība nav neierobežota. Pienākums nodrošināt uzturu ieslodzītajām personām pēc sava rakstura nepieļauj iespēju atkāpties no tā izpildes, kā arī sašaurina valsts rīcības brīvību šajā jomā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir norādījusi, ka no Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 3. panta izrietošais valsts iestāžu pienākums garantēt labu ieslodzītās personas veselības stāvokli un vispārēju labklājību citastarp nosaka obligātu pienākumu nodrošināt ieslodzītajai personai pienācīgu pārtiku (*sk.: Kadiķis v. Latvia, judgment of 4 May 2006, application no. 62393/00, para 55*). Atbilstoši nemainīgajai Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei Konvencijas 3. pantā ietvertais aizliegums spīdzināt vai cietsirdīgi vai pazemojoši apieties vai sodīt ir absolūts – nekādas atkāpes no šā aizlieguma, pretstatā lielākajai daļai konvencijas normu, nav pieļaujamas un ar to saistītās tiesības nav ierobežojamas (*sk.: Saadi v. Italy, judgment of 28 February 2008, application no. 37201/06, paras 127, 137*). Līdz ar to arī ieslodzīto personu tiesības uz pienācīgu uzturu, ciktāl tās var skart Konvencijas 3. pantā garantētās tiesības, nav ierobežojamas.

Valsts pienākumu apjomu attiecībā uz ieslodzīto nodrošināšanu ar uzturu plašāk atklāj vairāki starptautiskie dokumenti.

„Minimālo standartnoteikumu par apiešanos ar ieslodzītajiem” [*pieņemti ANO pirmajā kongresā par noziedzības novēršanu un apiešanos ar likumpārkāpējiem, Ženēvā 1955. gadā; atbalstīti ar ANO Ekonomiskās un sociālās padomes 1957. gada 31. jūlija rezolūciju 663 C (XXIV) un 1977. gada 13. maija rezolūciju 2076 (LXII)*] 20. punkts noteic, ka administrācijas pienākums ir katram ieslodzītajam regulāri un ierastā laikā nodrošināt ēdienu ar veselības un spēka saglabāšanai nepieciešamo uzturvērtību.

Spīdzināšanas novēršanas komiteja, kas uzrauga Eiropas konvencijas par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu

izpildi, ir norādījusi, ka ieslodzītajiem regulāri jānodrošina ēdiens atbilstošā laikā un ēdināšanai katru dienu jāietver vismaz viena pilna ēdienreize. Turklāt ēdienam ir ne vien jābūt pietiekamam kvantitātes un kvalitātes ziņā, bet arī jātiek pasniegtam atbilstošos apstākļos, tostarp pienācīgā temperatūrā un ar pienācīgiem galda piederumiem (*sk.: The CPT standarts. „Substantive” sections of the CPT's General Reports [CPT/Inf/E (2002) 1, Rev. 2009] p.7,13,59*).

Eiropas Padomes Ministru komitejas 1987. gada 12. februāra rekomendācijas Nr. R(87)3 „Eiropas ieslodzījuma vietu noteikumi” 25. punkts atkārtoti tos pašus principus, kas nostiprināti „Minimālo standartnoteikumu par apiešanos ar ieslodzītajiem” 20. pantā, kā arī papildus paredz, ka ēdienam jāatbilst ieslodzīto vecumam, veselības stāvoklim, veicamā darba raksturam un, ciktāl tas iespējams, arī reliģijas un kultūras prasībām.

Savukārt Eiropas Padomes Ministru komitejas 2006. gada 11. janvāra rekomendācijas Rec(2006)2 „Eiropas cietumu noteikumi” (turpmāk – Eiropas cietumu noteikumi) 22. punktā noteikts, ka ieslodzītajiem jānodrošina enerģētiski pietiekams uzturs, ievērojot viņu vecumu, veselību, fizisko stāvokli, reliģiju, kultūru un veicamā darba raksturu. Ēdienam jābūt sagatavotam un pasniegtam atbilstoši higiēnas prasībām. Ieslodzītajiem jānodrošina trīs ēdienreizes dienā ar saprātīgiem laika intervāliem. Enerģētiski pietiekama uztura prasībām, ieskaitot enerģijas un olbaltumvielu minimumu, jābūt noteiktām normatīvajā aktā.

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka valstij ir pienākums nodrošināt ieslodzītos ar iespējami pilnvērtīgu uzturu, lai viņi varētu ne tikai uzturēt dzīvības funkcijas, bet arī saglabāt veselību (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2003-15-0106 10. punktu*). Nodrošinot ieslodzītos ar uzturu, jāņem vērā, ka viņi atrodas pilnā valsts apgādībā, kā arī valsts iestāžu pakļautībā. Ne visiem ieslodzītajiem tiek nodrošināts darbs, tāpat viņiem ir liegta iespēja saņemt pārtikas pienesumus. Līdz ar to lielākā daļa ieslodzīto ir atkarīgi no uztura, ko tiem nodrošina valsts. Tādēļ valstij ir pienākums nodrošināt ieslodzītos ar pietiekamu uzturu – tādā daudzumā un kvalitātē, kas nevarētu nodarīt kaitējumu veselībai arī ilgstošā laika posmā.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai valsts, pieņemot apstrīdēto

normu, ir izpildījusi no Satversmes 111. panta izrietošo pozitīvo pienākumu nodrošināt ieslodzītos ar pietiekamu uzturu.

9. Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka Noteikumu 1. pielikumā ietvertā dienas uztura pamatnorma pēc būtības jau ir izvērtēta Satversmes tiesas 2005. gada 25. oktobra lēmumā par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2005-15-03. Šāds Ministru kabineta uzskats nav pamatots.

Minētajā lietā pieteikuma iesniedzējs atsaucās uz citu Satversmes tiesas spriedumu, proti, 2004. gada 23. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2003-15-0106, kurā tika secināts, ka apcietināto dienas uztura normās trūkst kalcija, jo tajās vispār nebija iekļauti piena produkti. Reaģējot uz šo Satversmes tiesas spriedumu, Ministru kabinets apcietināto dienas uztura normas papildināja ar 60 gramem sausā piena.

Tā kā līdz sprieduma taisīšanai lietā Nr. 2005-15-03 Ministru kabinets apstrīdētos noteikumus grozīja un arī notiesāto dienas uztura normu papildināja ar 60 gramem sausā piena, Satversmes tiesa ar 2005. gada 25. oktobra lēmumu tiesvedību lietā izbeidza. Minētajā lēmumā dienas uztura normas netika vērtētas pēc būtības.

10. Nav pamatota Pieteikuma iesniedzēju atsaukšanās uz Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra spriedumu lietā Nr. 2008-02-01 un viņu paustais viedoklis par to, ka pirms 2009. gada 30. jūnija grozījumu izdarīšanas Noteikumu 1. pielikumā iekļautās dienas uztura normas nodrošinājušas vien minimālās enerģijas un uzturvielu devas, tādēļ to samazināšana neesot bijusi pieļaujama. Minētajā spriedumā, vērtējot notiesāto apmaksāta atvaļinājuma nozīmi, Satversmes tiesa vien norādīja, ka cietuma apstākļos atalgojums notiesātajiem dod iespēju iegādāties papildu pārtiku.

Līdz ar to Satversmes tiesa nav vērtējusi Noteikumu 1. pielikumā ietvertās dienas uztura normas.

11. Eiropas cietumu noteikumu 22.2. punkts noteic, ka enerģētiski pietiekama uztura prasībām, ieskaitot enerģijas un olbaltumvielu minimumu,

jābūt noteiktām normatīvajā aktā. Lai gan Eiropas cietumu noteikumi nav juridiski saistoši, tomēr tajos ietvertais regulējums ir atzīstams par rekomendējoša, bet vienlaikus arī pietiekami autoritatīva rakstura avotu, kas valstij iesaka konkrētas problēmas risināšanai izvēlēties optimālo rīcības modeli (sk. *Satversmes tiesas 2009. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-05-01 10.2. punktu*).

Latvijas Soduzpildes kodeksa 77. panta trešā daļa noteic, ka notiesātie saņem uzturu, kas nodrošina normālu organisma dzīvības funkciju norisi. Savukārt Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 18. panta otrā daļa paredz, ka apcietinātais trīs reizes dienā saņem siltu ēdienu, kas nodrošina normālu organisma dzīvības funkciju norisi, kā arī dzeramo ūdeni jebkurā laikā. Šajos likumos Ministru kabinets ir deleģēts noteikt notiesāto un apcietināto uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normas. Pamatojoties uz šo deleģējumu, Ministru kabinets Noteikumu 1. pielikumā ir iekļāvis dienas uztura normas, kas reglamentē ik dienu nodrošināmo pārtikas produktu daudzumu. Šīs normas Ministru kabinets ir vairākkārt grozījis, tās gan palielinot, gan samazinot.

Latvijā nedz likumos, nedz citos ārējos normatīvajos aktos nav fiksēts ieslodzītajiem nodrošināmais enerģijas un uzturvielu daudzums. Eiropas cietumu noteikumu komentārā norādīts, ka šādiem nacionālajiem standartiem ir būtiska nozīme, jo pēc to izstrādes gan iekšējās, gan ārējās uzraudzības iestādes varēs pārlicināties par to, vai ieslodzīto vajadzības tiek apmierinātas atbilstoši likuma prasībām [sk.: *Commentary on Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. Nutrition. Rule 22*].

Arī Satversmes tiesa uzsver šāda regulējuma nozīmi. Ieslodzītajiem nepieciešamās enerģijas un uzturvielu devas ir pastāvīgs rādītājs, ko nevar ietekmēt valsts ekonomiskā situācija. Kā norādīts arī Eiropas cietumu noteikumu 4. punktā, tādus ieslodzījuma apstākļus, kas aizskar cilvēktiesības, nevar attaisnot ar līdzekļu trūkumu. Tādēļ valsts nevar enerģijas un uzturvielu devas samazināt zem līmeņa, kas nepieciešams ieslodzīto veselības saglabāšanai. Resursu ierobežošanas problēma valstij jārisina ar metodēm, kas nesamazina ieslodzītajiem nodrošināmo enerģijas un uzturvielu daudzumu.

12. Ieslodzītajiem nodrošināmo enerģijas un uzturvielu daudzumu likumdevējs nav noteicis normatīvā aktā. Līdz ar to apstrīdētās normas tiesiskuma izvērtēšanā Satversmes tiesa vadās no „Ieteicamajām enerģijas un uzturvielu devām Latvijas iedzīvotājiem”, kas apstiprinātas ar Veselības ministrijas 2008. gada 15. oktobra rīkojumu Nr.174. Šis dokuments nosaka dienā ieteicamās enerģijas un uzturvielu, kā arī minerālvielu un vitamīnu vidējās devas Latvijas iedzīvotājiem. „Ieteicamās uztura devas” noteic nepieciešamo olbaltumvielu, tauku, ogļhidrātu, vitamīnu un minerālvielu daudzumu, kā arī organismam nepieciešamo enerģiju vairumam veselu cilvēku, tiklab vīriešiem kā sievietēm, visās vecuma grupās. Vīriešiem nepieciešamās devas aprēķinātas, par pamatu ņemot Latvijas vīriešu vidējo augumu – 175 centimetrus un vidējo svaru – 75 kilogramus.

Satversmes tiesa jau iepriekš izmantojusi „Ieteicamās uztura devas” ieslodzītajiem noteikto dienas uztura normu vērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 23. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2003-15-0106*). Arī Ministru kabinets un Veselības ministrija, analizējot ieslodzīto dienas uztura normas, vadās no „Ieteicamajām uztura devām” (*sk. lietas materiālu 42., 69.–72., 141.–142. lp.*).

„Ieteicamās uztura devas” par vīriešiem ieteicamo dienas enerģijas devu nosaka 2400 kilokalorijas. Savukārt atbilstoši Veselības ministrijas aprēķinam dienas uztura pamatnorma nodrošina 2319,21 kilokaloriju dienā.

Veselības ministrija pauž uzskatu, ka kopumā dienas uztura pamatnorma atbilst „Ieteicamajām uztura devām”. Ar uzturu uzņemto olbaltumvielu, tauku un ogļhidrātu proporcija atbilstot noteiktajām prasībām. Dienas uztura pamatnorma nodrošinot arī pienācīgu balastvielu, nātrija, kālija, dzelzs, fosfora, E vitamīna un folijskābes daudzumu. Tomēr Veselības ministrija norāda uz atsevišķiem rādītājiem, kas „Ieteicamajām uztura devām” neatbilst. Tā dienas uztura pamatnorma nenodrošinot nepieciešamo kalcija, A vitamīna un C vitamīna daudzumu.

„Ieteicamās uztura devas” noteic, ka vīriešiem vajadzētu uzņemt 1000 miligramus kalcija dienā, taču dienas uztura pamatnorma nodrošina tikai apmēram pusi no nepieciešamā kalcija daudzuma – 521 miligramu. Arī Rīgas Stradiņa universitātes speciālisti secina to pašu un norāda, ka nepietiekamo

kalcijs daudzumu varētu palielināt, ja ēdienkartē iekļautu piena produktus (*sk. lietas materiālu 141. lp.*).

Jautājums par nepieciešamo kalcijs daudzumu tika vērtēts jau Satversmes tiesas 2004. gada 23. aprīļa spriedumā lietā Nr. 2003-15-0106. Šajā lietā Latvijas Pārtikas centrs atzina, ka Ministru kabineta 2002. gada 6. augusta noteikumos Nr. 339 „Noteikumi par apcietināto, administratīvi arestēto un administratīvi aizturēto personu uztura, mazgāšanas līdzekļu un personīgās higiēnas līdzekļu normām” noteiktās dienas uztura normas ir nepilnīgas. Kā galvenais tika minēts kalcijs trūkums, turklāt Latvijas Pārtikas centrs norādīja, ka ilgstošā laika posmā šāds nesabalansēts uzturs var radīt veselības problēmas (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2003-15-0106 10. punktu*). Pēc minētā sprieduma Ministru kabinets izdarīja atbilstošus grozījumus noteikumos un dienas uztura devu papildināja ar 60 gramu sausā piena. Šā iemesla dēļ tiesvedība tika izbeigta arī lietā Nr. 2005-15-03.

Ar Noteikumu pieņemšanu sausā piena deva gan darbā iesaistītiem, gan darbā neiesaistītiem ieslodzītajiem tika samazināta līdz 30 gramu. Savukārt šobrīd sausā piena deva dienas uztura pamatnormā salīdzinājumā ar sākotnējo tās apmēru ir samazināta trīskārt un paredz vairs tikai 20 gramus sausā piena dienā. Līdz ar to secināms, ka Ministru kabinets pakāpeniski sašaurinājis garantijas, kuru piešķiršana bija par iemeslu tiesvedības izbeigšanai lietā Nr. 2005-15-03. Pašreizējā uztura deva vairs nenodrošina nepieciešamo kalcijs daudzumu.

Veselības ministrija vērš uzmanību uz to, ka mazāks par nepieciešamo ir arī uzņemtā A un C vitamīna daudzums. Tas esot saistīts ar apstākli, ka ieslodzīto ēdienkartē nav iekļauti zaļumi – galvenais C vitamīna avots. Savukārt A vitamīna avots esot sviests, siers, olas un citi produkti.

Satversmes tiesa norāda, ka C vitamīns tiek nodrošināts tikai apmēram 30 procentu apmērā no nepieciešamā daudzuma jeb 29 miligrami no 100 miligramiem, savukārt A vitamīns – tikai apmēram 14 procentu apmērā jeb 138 mikrogrami no nepieciešamajiem 1000 mikrogramiem.

Veselības ministrija vērš uzmanību uz to, ka iegūtie dati nav precīzi, jo uztura normās nav norādīts, kādi konkrēti dārzeņi (arī gaļa, zivis un citi produkti) tajās ir iekļauti. Tāpat vitamīnu daudzums pārtikas produktos mainoties pēc

to termiskās apstrādes. Vērā esot jāņem arī tas, ka ieslodzīto dienas uztura normās iekļautos pārtikas produktus ir iespējams aizstāt ar citiem pārtikas produktiem.

Satversmes tiesa uzsver, ka, izvēloties pārtikas produktus, kā arī to apstrādes metodes, priekšroka dodama tādiem produktiem un metodēm, kas nodrošina pēc iespējas lielāku trūkstošo vitamīnu un minerālvielu daudzumu. Valstij ir pienākums nodrošināt to, ka ieslodzīto uzturs enerģijas un uzturvielu, kā arī vitamīnu un minerālvielu sastāva ziņā atbilst prasībām, kas noteiktas kompetentu veselības aizsardzības iestāžu izstrādātajos dokumentos.

13. Pieteikumu iesniedzēji pauž uzskatu, ka dienas uztura pamatnorma nav pietiekama viņu individuālo vajadzību apmierināšanai atbilstoši viņu augumam un svaram. Abu Pieteikumu iesniedzēju augums pārsniedzot vidējo rādītāju par 8–10 centimetriem, un vienam no Pieteikumu iesniedzējiem arī svars esot būtiski lielāks.

„Ieteicamās uztura devas” ir izstrādātas atbilstoši vidējiem Latvijas iedzīvotāju auguma un svara rādītājiem un paredz vidēji ieteicamo enerģijas, uzturvielu, vitamīnu un minerālvielu daudzumu. Visiem pieaugušiem vīriešiem neatkarīgi no auguma, svara, vecuma un fiziskās aktivitātes noteikta vienāda ieteicamā deva.

Ieslodzījuma vietā nav iespējams aprēķināt katras ieslodzītās personas ikdienas enerģijas patēriņu. Līdz ar to ir pamatota tāda prakse, ka ieslodzīto ēdināšana tiek balstīta uz enerģijas vidējā patēriņa un vidējo nepieciešamo uzturvielu, vitamīnu un minerālvielu devu aprēķiniem, vienlaikus nodrošinot risinājumu īpašiem gadījumiem. Tā, piemēram, Noteikumu 4. punkts noteic, ka ieslodzītajiem, kuru augums pārsniedz 195 centimetrus, papildus dienas uztura normai nosaka vēl pusi no šīs normas.

Līdz ar to Satversmes tiesa nav guvusi apstiprinājumu tam, ka Pieteikumu iesniedzējiem būtu nepieciešamas lielākas uztura devas par tām, kas noteiktas visiem ieslodzītajiem.

14. Viens no Pieteikumu iesniedzējiem pauž uzskatu, ka dienas uztura pamatnorma neatbilstot Satversmes 111. pantam arī tāpēc, ka paredzot vienādu uztura normu gan darbā iesaistītiem, gan darbā neiesaistītiem ieslodzītajiem. Savukārt Ministru kabinets norāda, ka dienas uztura pamatnorma izstrādāta atbilstoši „Ieteicamajām uztura devām”, un tā nodrošinot pilnvērtīgu uzturu arī tiem pieaugušajiem vīriešiem, kuri ir iesaistīti darbā (*sk. lietas materiālu 73. lp.*).

No Satversmes 111. panta izriet valsts pienākums nodrošināt to, ka pietiekamas enerģijas un uzturvielu devas saņem visi ieslodzītie, arī tie, kuri ir iesaistīti darbā. Ja dienas uztura normas nodrošinātu pietiekamu uzturu arī darbā iesaistītiem ieslodzītajiem, tad Satversmes 111. pants pats par sevi neprasītu viņiem paredzēt lielākas enerģijas un uzturvielu devas. Līdz ar to apstākļi, ka darbā iesaistītiem un darbā neiesaistītiem ieslodzītajiem noteikta vienāda dienas uztura norma, pats par sevi neaizskar Satversmes 111. pantā noteiktās tiesības uz veselību.

„Ieteicamās uztura devas” ir attiecināmas uz visām brīvībā esošām personām, proti, uz visām tām personām, kuras ir nodarbinātas un piekopj mērenas fiziskas aktivitātes. Veselības ministrija norāda, ka individuālos gadījumos ir iespējams aprēķināt organismam nepieciešamo enerģiju atbilstoši fiziskās aktivitātes koeficientam. Nepieciešamība pēc uztura ir lielāka personām, kuras veic tādus smagus fiziskus darbus kā meža izstrāde, ceļu remonts, lauksaimniecības un tamlīdzīgi darbi, vai personām, kurām vismaz četras reizes nedēļā ir sporta treniņi vai sacensības (*sk. lietas materiālu 83. lp.*). Šādas intensitātes darbi un sportiskās aktivitātes ieslodzījuma vietās nav pieejami.

Vienlaikus, izstrādājot dienas uztura normas, valstij jāņem vērā Eiropas cietumu noteikumu 22. punktā noteiktais, proti, ka ieslodzītie jānodrošina ar enerģētiski pietiekamu uzturu, citastarp ievērojot viņu veicamā darba raksturu. Turklāt arī Latvijas Sodū izpildes kodeksa 77. panta trešajā daļā ir noteikts, ka uztura normas diferencē atkarībā no notiesāto veicamā darba rakstura. Līdz ar to valstij būtu jānodrošina, ka enerģijas, uzturvielu, minerālvielu un vitamīnu devas ir pietiekamas arī tiem ieslodzītajiem, kuri iesaistīti darbos, kas pārsniedz mērenas fiziskas aktivitātes.

15. Ievērojot minēto, secināms, ka kopumā dienas uztura pamatnorma ir pietiekama un nerada tūlītēju veselības apdraudējumu. Tomēr atsevišķas minerālvielas un vitamīnus tā nenodrošina atbilstoši „Ieteicamajās uztura devās” norādītajam. Kā Satversmes tiesa konstatējusi jau iepriekš, ilgstošā laika posmā šāds nesabalansēts uzturs var radīt veselības problēmas (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2003-15-0106 10. punktu*). **Tātad, lai nodrošinātu ieslodzīto dienas uztura pamatnormas pietiekamību veselības saglabāšanai arī ilgā laika posmā un līdz ar to atbilstību Satversmes 111. pantam, valstij ir pienākums novērst tās neatbilstību „Ieteicamajām uztura devām”.**

16. Atzīstot kādu normu par neatbilstošu Satversmei, Satversmes tiesai jālemj par brīdi, ar kuru šī norma zaudēs spēku. Ja Satversmes tiesa lemtu, ka apstrīdētā norma jeb dienas uztura pamatnorma spēku zaudē ar sprieduma spēkā stāšanās brīdi, ieslodzītajām personām dienā nodrošināmo pārtikas veidu un daudzumu neregulētu neviens normatīvais akts. Šāda situācija ieslodzīto personu pamattiesības aizskartu vēl vairāk nekā apstrīdētās normas spēkā esamība. Tādēļ Satversmes tiesai ir jānosaka termiņš, līdz kuram novēršama apstrīdētās normas neatbilstība Satversmes 111. pantam. Lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesai jāreķinās arī ar to, ka valsts institūcijām var būt nepieciešams laiks, lai veiktu atbilstošus grozījumus normatīvajā regulējumā.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

atzīt Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr.1022 „Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām” 1. pielikumā ietvertu dienas uztura pamatnormu

par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 111. pantam un spēku zaudējušu no 2010. gada 1. jūnija.

.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris